

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate, de
Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non
Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

§. I. Quibusdam præmissis, statuuntur quatuor conclusiones, quibus
resolvuntur difficultates propositæ

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78232)

dum est de ratione speculativa & de ratione practica; ratio enim speculativa versatur circa principia propria, quae sunt necessaria, & impossibile est aliter esse, unde absque aliquo defectu invenitur veritas in conclusionibus ex illis deductis; ratio verò practica versatur circa contingentia, nimirum circa operationes humanas, quas aliquando contingit impediri: unde lex naturalis, quantum ad haec principia particularia, non est eadem apud omnes quantum ad rectitudinem & notitiam, sed solum ut in pluribus.

Ad maiorem huius doctrinae explicationem, quarunt hic aliqui, an dari possit ignorantia invincibilis, & excusans à peccato, eorum quae sunt de lege naturae. Verum de hoc sufficienter egimus in dissertatione de probabilitate, art. 7. §. 3. in responsione ad quintam objectionem. Unde ad hunc locum lectorem remittimus, ne eadem hic inutiliter repetamus.

ARTICULUS III.

Utrum lex natura pati possit mutationem, dispensationem, abrogationem, vel derogationem, & interpretationem, vel epikiam?

§. I.

Quibusdam praemissis, statuntur quatuor conclusiones, quibus resolvuntur difficultates propositae.

44 **N**otandum primò, duplicem posse dari vel concipi mutationem legis; unam propriè dictam, quando lex ipsa mutatur in se, vel quia definit in se, ut quando ad tempus lata est, quo finito cessat, vel cum de justa fit injusta, vel quia abrogatur à superiore, vel quia restringitur per dispensationem; aliam impropiam & largè sumptam, quando nimirum fit mutatio ex parte materiae legis, per quam ipsa definit esse materia legis, & subiacere ejus obligationi: qua mutatio maximè locum habet in his quae pendent ab humano consensu & voluntate mutabili; ut in votis, juramentis, matrimoniis & similibus.

45 **N**otandum secundo, dispensationem legis differre ab irritatione, abrogatione, derogatione, & interpretatione ejusdem, quod dispensatio fit quando quis in aliquo casu ab obligatione legis eximitur, aliis ad legem ipsam manentibus obligatis; exempli gratià, infirmus dispensatur à lege jejunii propter suam infirmitatem, aliis qui sani sunt eà lege obstrictis; irritatio, quando obligatio legis aboletur & aufertur ab aliquo, antequam per eam perfectè obligetur, ut quando vota filiorum impuberum irritantur à parentibus; cum enim nondum annos pubertatis attigerint, nondum perfectè per hujusmodi vota obligantur, ideòque locus est ea à parentibus irritandi. Abrogatio est, quando lex absolute tollitur, seu aboletur, sive per contrariam legem & consuetudinem, sive per desuetudinem, ut lex Apostolorum de abstinendo à sanguine & suffocato, quae jam dudum desuit, nec amplius obligat. Interpretatio verò, quando declaratur legem in aliquo casu minimè obligare; sicque communiter dicitur ad dispensationem legis opus esse potestate & jurisdictione; ad interpretationem verò & declarationem, scientià & prudentià.

46 **N**otandum tertio, epikiam ex Philosopho §.

A **E**thic. 10. esse legis emendationem, ubi deficit propter universalem. Cum enim lex debeat esse universalis, & legislator singulos casus providere non possit, contingit ut in aliquo erret, & tunc utitur epikiam, per praesumptam voluntatem legislatoris contra verba legis, eò quòd, si ille adesset, in tali casu non obligaret. Verum, ut rectè observat Cajetanus 2. 2. quaest. 120. art. 1. duobus modis potest lex deficere in aliquo particulari, negativè scilicet & contrariè. Deficit negativè, quando ita deficit, ut si servetur, nihil mali sequatur; contrariè, quando injustum est illam servare. In secundo tantum casu locum habet epikiam, in primo, servanda est lex cum semper praestet custodia legis, quando nihil mali ex ea sequitur. His praemissis, pro resolutione primae difficultatis in titulo propositae.

Dico primò, legem naturalem non posse pati mutationem impropiam, seu ex parte materiae.

Prima pars, quae est D. Thomae hic art. 5. facile potest suaderi ex dictis in primo notabili: Nam, ut ibi dicebamus, tunc mutatio legis propriè dicta contingit, quando lex ipsa mutatur in se, vel quia definit in se, ut quando ad tempus est lata, vel cum de justa fit injusta, vel quia abrogatur à superiori, vel ab illo per dispensationem restringitur: At nullo ex his modis lex naturae mutationem pati potest, non enim potest per seipsam desinere, quia non est lata ad tempus, sed sine termino. Neque potest de justa fieri injusta, cum nihil praecipiat, quod non sit intrinsicè & ex natura rei bonum; nihil prohibeat, quod non sit intrinsicè & ex natura rei malum; neque enim bonum aut malum facit, sed ostendit. Non potest etiam à Deo abrogari, vel per dispensationem restringi, ut ex infra dicendis constat: Ergo mutationem propriè dictam pati nequit.

Quod verò mutatio impropria, & ex parte materiae, in eam cadere possit, manifestum est; materia enim circa quam lex naturae versatur, non semper eodem modo se habet, sed interdum variatur, propter aliquas circumstantias occurrentes; unde fit ut illud quod erat de lege naturae, postea non sit de lege naturae: v. g. de lege naturae est, quod depositum sit reddendum, quando res, in deposito constituta non petitur in damnum alicujus; sed quia potest contingere quod petatur in alicujus perniciem, tunc mutatur materia legis depositi, ratione cujus lex ipsa de reddendo deposito improprie mutatur; nam antea dictabat depositum esse reddendū, quando scilicet non considerabatur haec circumstantia; modò verò contrarium dicitur, ratione talis circumstantiae. Propterea tamen ratio formalis talis legis non variatur, quia haec formaliter loquendo non fertur in rem absolute consideratam, sine debitis circumstantiis, sed ut stat sub illis; dicitur enim depositum esse reddendum, non cumque, sed dum non petitur in perniciem alicujus, & non aliter: hoc autem nunquam variatur, nec variari potest, est enim intrinsicè bonū, sicut colere Deum, & honorare parentes.

Notandum tamen est, quod licet haec variatio ratione materiae inveniatur in aliquibus praecipue legis naturae, non tamen in omnibus; sunt enim aliqua, quae nec ratione materiae mutari possunt, cum materia illorum per se requisita, sit omnino invariabilis, ut patet in praecipuo de non mentiendo; mendaciū enim ad eò intrinsicè malum est, quòd nullà causà, ratione, aut sine

honestari possit, quod non contingit in redditione depositi.

Dico secundò, nullam potestatem, neque humanam, neque divinam, posse dispensare propriè in lege naturali, relaxando obligationem, immutatà materià præcepti; benè tamen impropiè, mutando materiã ex qua proximè legis obligatio oriebatur. Ita communiter docent Theologi, paucis exceptis, qui existimant Deum in omnibus, vel saltem in aliquibus Decalogi præceptis, dispensare posse. Pro qua sententia referuntur D. Bonaventura, Scotus, Gabriel, Ocham, Durandus, & alii ex antiquioribus Theologis.

Probatur prima pars ratione fundamentali: Dupliciter tantùm intelligi potest, quod fiat dispensatio in lege naturæ, primò, manente illicito, ac inhonesto, & naturæ rationali dissono actû in quo dispensatur, mendacio v.g. vel adulterio; secundò, ita quod per dispensationem actûs desinat esse illicitus, & inhonestus, atque naturæ rationali dissonus: Sed neutro modo fieri potest dispensatio in lege naturæ: Ergò repugnat, ullam potestatem humanam, vel divinam, propriè & directè dispensare in lege naturæ. Major patet, Minor etiã quoad primam partem videtur manifesta; si enim Deus ita in lege naturali dispenseret, ut homo eliceret aliquem actum, qui non obstante dispensatione maneret illicitus, inhonestus, & naturæ rationali dissonus, dispenseret illum, ut peccaret, & a quibus intrinsecè malum eliceret, quod infinitè ejus sanctitati repugnat. Probatur verò quantum ad secundam partem, quia præcepta negativa legis naturalis prohibent tantùm actiones per se, intrinsecè, & ex natura sua malas, & dissentaneas naturæ rationali, ut mentiri, furari, adulterium committere, falsum testimonium proferre, &c. Sed bonitas aut malitia intrinsecè actûs, non pendet ab extrinsecà voluntate Dei, sed ex intrinsecà natura objecti, suis omnibus circumstantiis affecti: Ergò sicut Deus efficere non potest, ut quod est esse tale, manens invariãtum quoad omnia, non sit tale, ita nec efficere poterit per dispensationem, ut actus lege naturæ prohibitus, & naturæ rationali dissonus, manens invariãtus quoad omnia, non sit inhonestus & moraliter malus, non minus quàm implicat, ut calor, invariãtus quoad suam entitatem, fiat connaturalis aquæ.

Quod diximus de præceptis negativis legis naturæ, idem cum proportionem dicendum est de affirmativis; præcepta enim affirmativa legis naturalis, obligant tantùm in illis occasionibus, in quibus omisso actûs præcepti esset intrinsecè & per se mala: Ergò hæc omisso non potest non esse mala, & fieri nequit ut per dispensationem admittatur illi malitia, ita ut actûs illi omissioni oppositus, non sit adhuc moraliter necessarius.

Potest insuper eadem pars suaderi ratione quam insinuat S. Thomas infra quæst. 100. art. 4. Præcepta quæ continent ipsum ordinem ad bonum commune, vel ipsum ordinem justitiæ & virtutis, indispensabilia sunt: Sed præcepta Decalogi, quæ, ut articulo præcedenti ostendimus, pertinent ad legem naturalem, continent ipsum ordinem ad bonum commune, ipsumque ordinem justitiæ: Ergò in eis non potest fieri propriè dispensatio. Minor est certa, præcepta enim primæ tabulæ, quæ ordinant ad Deum, continent ipsum ordinem ad bonum commune & fi-

nale, quod est Deus. Præcepta autem secundæ tabulæ, continent ordinem justitiæ inter homines observandæ, ut scilicet nulli fiat indebitum, & cuiuslibet reddatur debitum. Major verò à D. Thoma sic probatur: Si ponerentur hujusmodi præcepta in aliqua communitate, quod nullus destrueret Rempublicam, neque proderet civitati hostibus, aut quod nulli fiat indebitum, proculdubio essent omninò indispensabilia, quia nimirum ipsum ordinem ad bonum commune, ipsumque ordinem justitiæ continerent: Ergò præcepta quæ continent ipsum ordinem ad bonum commune, vel ipsum ordinem justitiæ, indispensabilia sunt.

Secundà verò pars conclusionis, quæ asserit, Deum in præceptis naturalibus impropiè dispensare posse, mutando materiã ex qua legis obligatio oriebatur, docetur ibidem à D. Thoma in resp. ad 3. & 2. 2. quæst. 154. art. 2. ad 2. constabitque ex dicendis in solutione tertie objectionis. Et in hoc sensu loquuntur plerique Authores, cum dicunt Deum dispensare posse in præceptis naturalibus, scilicet non relaxando obligationem, immutatà materiã præcepti, sed mutando materiã, vel aliquam circumstantiam, ex qua proximè oriebatur obligatio legis. In eodem sensu intelligendum est & explicandum quod scribit D. Bernardus lib. de præcepto & dispensat. non longè ab initio, ubi sic ait: *Necessarium deinde, quod inviolabile nominavi illud, intelligo, quod non ab homine traditum, sed divinitus promulgatum, nisi à Deo, qui tradidit, mutari omninò non patitur, ut exempli causâ, non occides, non machaberis, non surrum facies, & reliqua illius tabulæ legis scita, quæ etsi nullam prorsus humanam dispensationem admittant, nec cuiquam hominum ex his aliquo modo solvere aut liceat aut licebit; Dominus tamen horum, quod voluit, & quando voluit, solvit; sive cum ab Hebræis Egyptios spoliari, sive quando Prophetam cum muliere fornicaria misceri voluit.* De quo fusiùs in solutione tertie objectionis.

Dico tertio, lex naturalis nunquam potest abrogari, nec illi unquam derogari.

Patet hæc conclusio, tum quia obligatio legis naturalis oritur ex ipsa rerum natura, quæ mutari non potest, tum etiam, quia lumen naturale, seu synderesis, à qua lex creaturæ procedit, non potest in homine totaliter extinguï, vel aboleri: Ergò neque lex ipsa naturæ abrogari. Unde Augustinus lib. 2. Confess. cap. 5. *Lex tua Domine (per quam intelligit naturalem) scripta est in cor de dextro, quam nulla unquam delet iniquitas.* Et Tullius apud Laetantium lib. 1. de Divin. Inst. cap. 8. *Huius legi (nempe naturali) nec prerogari fas est, nec derogari: ex hac aliquid licet, neque togari abrogari potest: nec verò aut per senatum, aut per populum hac lege liberari possumus.* Per nullam ergo consuetudinem aut desuetudinem legi naturali derogatur, quippe cum consuetudines illi contrariæ debeant dici potius corruptelæ, quam consuetudines: quo sensu dicebat Augustinus, Christum, cum venit in mundum, non dixisse, *Ego sum consuetudo, sed ego sum veritas;* ex quo præclare infert, consuetudinem contra veritatem inductam, qualis est ea quæ contra jus naturæ pugnat, esse veritatem erroris. Unde codice *Cum tanto*, de consuetudine, dicitur quod consuetudo nunquam præscribit contra jus naturale, nimirum, quia jus naturale prævalet positivo humano.

55 Dico quartò, simplex interpretatio locum habere potest in lege naturali, non tamen epikia.

Prima pars patet, cum enim omnia legis natura præcepta, non sint æquæ nota, & æquæ intellectu facilia, quædam ex illis aliquâ interpretatione indigent, ad hoc ut verus eorum sensus haberi possit. Exempli gratiâ lex naturalis quæ jubet servare secretum, eget aliquâ interpretatione, cum illa non obliget in omni casu, in eo scilicet in quo custodia secreti noceret Reipublicæ. Similiter in lege naturali prohibente homicidium, explicandum est si non intelligitur de occidente cum moderamine inculpatae tutelæ, vel alia iusta de causa. Et in lege naturali præcipiente restituere alienum, intelligendum est, si fieri possit sine periculo vitæ, vel famæ, quæ majus bonum est vel sine damno domini, vel alterius; puta si furiosus ensam suam repetat, ad occidendum, vel prodigus pecuniam, ad profundendum.

56 Secunda verò pars probatur breviter contra Cajetanum, Sotum, Navarrum, Covarruviam, & alios, existimantes epikiam in lege naturali locum habere posse. Epikia enim, ut supra dicebamus, est legis emendatio ex ea parte quæ deficit propter univertale: Sed lex naturæ, neque emendabilis est, neque deficere potest propter univertale: Ergo epikia in eam cadere nequit. Major constat ex dictis in tertio notabili, Minor etiam quoad primam partem manifesta est; cum enim lex naturæ in recta ratione sita sit, deficere non potest. Probatur verò quoad secundam: Quidquid enim præcipit lex naturalis, aut prohibet, non præcipit aut prohibet univertaliter, si qui sint casus excipiendi, sed in iis solum casibus, in quibus actus præceptus est necessarius ex natura rei, & actus prohibitus est malus, ac necessariò fugiendus. Quare lex naturalis se habet ut lex scripta, quæ omnes casus exciperet, quæque idcirco non egeret emendatione epikie. Quod licet non fiat in legibus positivis & scriptis, quæ alioqui in infinitum crescerent; sit tamen in lege naturali purè & integre sumpta, quæ est divina voluntas & ordinatio, denunciata per lumen naturale, de iis omnibus quæ ex natura rei sunt agenda vel non agenda, licita vel illicita &c.

57 Confirmatur: Epikia est interpretatio mentis legislatoris, quando expressa ab eo haberi non potest; unde si præsens ipse mentem suam explicet, talis mentis expressio à legislatoris facta, epikia non est: At in lege naturali non est opus hac interpretatione, cum ipsa legislatrix ratio, quæ legem tulit, & dictavit, e.g. depositum esse restituendum, dicat illud non esse restituendum, dum petitur in damnum alicujus.

§. II.

Solvuntur objectiones.

58 **O**bjicies primò contra primam conclusionem, homines in multis mutasse legem seu jus naturale, eique derogasse; nam v. g. jure naturali omnia erant communia, & omnes erant liberi, & tamen hominum voluntate introducta est bonorum divisio & proprietas, & aliqui facti sunt servi: Ergo lex naturalis potest pati mutationem.

59 Confirmatur ex Glossa in cap. 17. Ecclesiastici, ubi ait legem naturæ aliquando emendari & corrigi per legem scriptam: Sed hæc correctio

A veram & essentialem mutationem illius arguit: Ergo &c.

Ad objectionem respondeo primò cum D. Thoma hic art. 4. ad 3. communitatem bonorum, sicut & libertatem hominum, non esse de jure naturæ positivè, cum per jus naturale non præscribatur, sed negativè tantum, quia divisionem bonorum aut servitutem non præcipit; quo sensu dicitur homo esse nudus naturaliter, non quod natura ei præceperit nuditatem, sed quia eum absque vestibus reliquit.

60 Respondeo secundo, quòd licet omnia bona naturaliter sint communia, & homines omnes naturaliter liberi, & sui ipsorum domini, mutatio tamen quæ illis advenit, per divisionem rerum, & servitutem jure gentium introductam, est tantum extrinseca, nec omnino id quod de jure naturæ est infringit, cum non obstante illa rerum divisione & servitute, aliquando, videlicet in necessitate extrema, eadem rerum communitas, sicut & in crudelissima tyrannide, libertas hominum redeat, & servitus abrogetur; potest enim pauper extremâ inopiâ laborans, accipere id quod sibi primum occurrit, ad subveniendum sibi, & ad conservandam vitam, quam aliàs cerèro perderet. Unde S. Thomas hic art. 5. ait jus naturæ solum mutari per additionem, non tamen per subtractionem, quasi ipsius jus penitus aboleatur & subtrahatur. Quare Gratianus dist. 5. cap. 1. Naturale jus (inquit) inter omnia primatum obtinet tempore & dignitate, cepit enim ab exordio rationalis creaturæ, nec variatur tempore, sed immobilis semper permanet. Ecce dist. 6. cap. 3. Naturale jus ab exordio naturalis creaturæ incipiens, ut supra dictum est, manet immobile.

61 Ad confirmationem respondet D. Thomas art. 2. citato in resp. ad 1. quod lex scripta dicitur esse data ad correctionem legis naturalis, vel quia per legem scriptam suppletur, quod legi naturæ deerat, vel quia lex naturæ in aliquorum cordibus, quantum ad aliqua corrupta erat intantum, ut existimarent esse bona quæ naturaliter sunt mala, & talis corruptio correctione indigeat.

62 **O**bjicies secundo contra secundam conclusionem: Eodem modo se habet Deus ad legem naturalem, sicut Princeps ad positivam; non enim minus legis naturalis conditor est Deus, quam creatus Princeps humana: Ergo non minus potest Deus in lege naturali dispensare, quam creatus Princeps in positiva.

Confirmatur: Omnia præcepta naturalia in Decalogo contenta, non obligant nisi ex voluntate Dei, quæ potest ad ea non obligare: Ergo Deus in lege naturali dispensare potest.

Confirmatur amplius: Si Deus non posset in præceptis legis naturalis dispensare, necessariò veller aliquid extra se, nempe non occidere, non furari, non metiri homines: Sed hoc dici nequit, nam alia à se Deus liberè vult: Ergo nec illud.

63 Ad objectionem nego Antecedens, non enim eodem modo se habet Deus ad legem naturalem, quo Princeps ad positivam; nam hic totam vim obligandi legi tribuit, solâ suâ voluntate, per extrinsecum imperium promulgatâ; Deus autem aliquam obligationem ex parte objecti supponit, quam tollere suâ voluntate non potest, cum sit essentialis objecto. Unde ad primam confirmationem, nego etiam Antecedens, ea enim quæ sunt legis naturalis, non obligant ex sola voluntate Dei, sed ex necessaria connexionem quam cum recto sine rationis habent.

Ad